

Landskap: Småland. Upptecknat av Gustaf Carlsson,

Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.

Socken: Hallingeberg. Berättat av: Fru Anna Larsson.

Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

1)

Uppteckningen rör Iakttagelser när barnet var nyfött.

Sid. 1.

2) Iakttagelser vid helger o.dyl. under årets

" 3.

lopp.

3) Om engelska sjukan. (Folkminnesarkivets fråge-
lista nr 23.)

" 6.

(13 sidor.)

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. *Upptecknat av:* Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. *Adress:* Stormandebo, Ankarsrum. 1
Socken: Hallingeberg. *Berättat av:* Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. *Född år* 1865 *i* Hallingebergs Socken.

Uppteckningen rör Iakttagelser när barnet var nyfött.

Förr skulle unga, ogifta kvinnor och män stå fadder åt barn vid deras dop. Om man stod fadder åt oäkta barn, ansågs det, att faddern vid sitt giftermål kom att få en maka, som var född utom äktenskapet, och alla oäktingar hade ju sämre anseende fördomdags.

När man bytte linne på ett odöpt barn, lät man ett eldglöd glida genom plagget innan det togs på barnet. Sedan barnet lindats gjorde man korstecknet på dess bröst.

Om barnet skrek hårt under dopakten tolkades detta så, att den lille sedan som vuxen kom att få sångröst.

Det här det nyfödda barnet hade på huvudet skulle man försöka få bort tills det skulle döpas, ty det var "hednahår" menades det. För att bidra till att håret fortare skulle falla bort, gnodde

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: Fru Anna Larsson
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socker.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2.

Uppteckningen rör Iakttagelser när barnet var nyfött, forts.
man barnets huvudsvål med salt efter badet.

Innan barnet var döpt var det sed, att man på sina håll förutom att spotta i vattnet samt kasta eldglör i detsamma även som försiktighetsåtgärd hällde ut vattnet under golvet i ett hus, en bod eller dylikt. Man skulle alltså inte kasta ut vattnet på fria marken. Vart barnet sedan sjukt offrade man slantar, där badvattnet förut slagits ut.

Då barnet bars till dopet och man hade att gå över en gärdesgård fick den som bar barnet inte bära det medan hon gick över gärdesgården utan en annan i sällskapet skulle hålla det under tiden. Efter hemkomsten från dopakten skulle barnet givas åt fadern först.

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

3.

Uppteckningen rör iakttagelser vid helger o.dyl. under årets lopp.

Vid vårfrudagen eller vaffe-(våffel-) helgen skulle man klara ifrån sig alla göromål medan solen var uppe samt gå och lägga sig medan det var dager. Efter vårfruhelgen skulle man inte tända ljus om kvällarna.

Linnet skulle vara spunnet och bykat före vårfrudag samt uthängt till blekning. I vårsolståndet skulle garnet nämligen vid blekningen bli särskilt vitt, ansågs det. Var garnet vid nämnda tidpunkt färdigspunnet, ansåg man sig även i god tid bli färdig med vävning och blekning innan kvinnornas utegöra fram mot sommaren tog vid.

När garnet skulle blekas trädde härvorna upp på en lång stång, Stångens ena ände vilade i en klynna, en stolpe med en utskjutande krok el.dyl. Stångens andra ände kunde fastgöras i en liknande klynna, i en trädgren eller stickas in mellan trinnorna i en gårds-

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

LÜNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

4.

Uppteckningen rör Forts. om iakttagelser vid helger o.dyl.
gård . I härvornas nedre del inträdde även en kortare stång vari
fästes vikter, stenar el.dyl för att tänja ut garnet. Förr såg man
ofta dyl. garnstänger vid gårdarna.

Gamla iakttagelser voro bl. annat.

Om hönan kunde dricka takdropp kyndelsmässodagen så skulle
oxen kunna dricka i bäcken vårfrudagen.

Om det fryser natten före gamla vårfrudagen (6) april skall
det frysa i 40 nätter framåt.

En gammal sed lär ha varit att efter 6 april skulle gall-
kon och gallgeten taga sin föda ute.

All vårved skulle huggas upp före påsk, så att dymmeln ej
kom i veden.

Vid påsk hade man förr för sed att skjuta. Onsdag, fredag o.
lördag i påskveckan skulle man ej använda yxa för att ej få det

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

5.

Uppteckningen rör Forts. om iakttagelser vid helger o.dyl.
svårt på domens dag.

Natten mellan dymmelonsdag och skärtorsdag ansågs särskilt
verkningsfull. Ville man under året ha mycket mjölk och smör skulle
man den natten sitta på gödselhögen och kärna. Samma natt strök man
tjärkors på ladugårdsdörrarna, för att ej andra människor skulle
kunna sätta sjukdomar på djuren.

Dymmelonsdag skulle man inte giva bort någonting, Man skulle
även akta sig för att låna ut något. Gav man bort eller lånade ut
något av sina ägodelar kunde detta användas till att kusa eller skäm-
ma ens djur eller husfolk, troddes det.

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum. 6.
Socken: Hallingeberg. Berättat av Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socker.

Uppteckningen rör Engelska sjukan.

1) Den sjukdom, som numera allmänt benämnes engelska sjukan torde i trakten vanligen förr ha kallats "skerv" eller "skervan".

2) Ordet "ältan" är känt i målet, men någon egentlig definition har ej stått att få.

3) Uppfattningen att det fanns olika slag av skerv har tydligen varit gängse bland befolkningen. "Jordskerv" kunde således ha uppstått genom att modern under havandeskapet t.ex. gått eller suttit någon stans där det fanns "ont" i marken. "Horskerv" kunde väl tänkas ha uppstått vid barnets avlande genom lättsinne, frigjordhet eller "annan synd". "Likskerv" kunde uppstå genom att modern under havandeskapet betraktade ansiktet å ett lik. När därför ett lik "sjöngs ut" och ansiktet därvid blottades skulle alltid en kvinna i grosses gå åsido.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

7.

Uppteckningen rör Forts. om engelska sjuken.

4) I allmänhet diagnoserade man eh sjukdom som engelska sjuken (skerv) när barnet inte förmådde gå. Armar och ben utvecklades inte tillräckligt. Ofta var det också huvudet som växte fortare än övriga kroppen. Även å barnets ögon är tydligt att man kunde tolka sjukdomens karaktär. (Upptecknaren har vid lyssnandet till gamlas berättelser fått den uppfattningen, att man ofta gissade sig till en sjukdoms karaktär och slag. Läkare uppsöktes ju sällan utan man försökte än med det ena, än med det andra botemedlet.)

5) Som förebyggande åtgärder mot sjukdom skulle kvinnan under havandeskapet bära stål på sig. Likaså var det bra, att bära något eller några psalmboksblad på sig. Detta skulle hon föra med sig tills hon efter födandet "gått i kyrke" och barnet var döpt. Att lägga en psalmbok eller ett testamente under huvudgården i bädden om aftonen skulle giva god sömn.

6) Oftast trodde man nog att sjukdomen uppstod genom oför-

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. *Upptecknat av:* Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. *Adress:* Störmandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. *Berättat av:* Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. *Född år* 1865 *i* Hallingebergs socken.

8.

Uppteckningen rör Forts. om engelska sjukan.

siktighet. (Se svar 3.) Tydligen trodde man också att sjukdomen kunde orsakas av underjordiska väsen, älvorna o dyl. Att en havande kvinna gick över gravar på kyrkogården, skulle inte vara bra.

7) Som botemedel mot skerv begagnades bl.a. stulet och hem-buret, mull från kyrkogården samt i somliga fall "läsning" av en "klok gubbe" eller "klok gumma". Även örtmedicin har förekommit. (Jorddragning tycks inte ha varit vanligt i trakten.)

(Här nedan följer nu några skildringar om barnsjukdomar, vilka upptecknaren hört, och vilka i större eller mindre utsträckning torde ha rört sig om engelska sjukan.)

En ung, ogift moder födde ett gossebarn. Efter några månader, kanske ett år, visade barnet sjukdomssymtom. Huvudet växte. Armar och ben liksom förtvinade. Gossen var mycket kinkig och besvärlig. Ej heller kunde han lära sig att gå. I stället för att krypa framåt hasade

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

9-

Uppteckningen rör Forts. om engelska sjukan.

han baklänges. Modern blev rådd att fundera på vad hon kunde ha "råkat ut för" under havandeskapet. Så skulle hon bl.a. under havandeskapets tidigare skede ha gått över en gårdsgård just intill ett ställe där buskarel. mindre träd voro inhägnade i gårdsgården bland trinnorna liksom mellan störarna. Kvinnan blev rådd att gå egenhändigt och befria de inhägnade växterna, hugga loss dem alltså, så att de fingo växa fritt.

I ett äktenskap var förstfödda barnet, en gosse, sjukligt och klent. Symtomen i stort sett likt föregående. I detta fall söktes även läkare, men inget hjälpte. Föräldrarna råddes då att försöka med kyrkogårdsmull. Ett par släktingar gingo i detta ärende till sockenkyrkogården en torsdagsnatt mellan klockan tolv och ett och "lånade" mull å en självspillings grav. Besökarna skulle uttryckligen i ord

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap; Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson,
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum. Lo
Socken: Hallingeberg. Berättat av Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

Uppteckningen rör Forts. om engelska sjukan.

anhålla hos den döde om att få "låna" mull, men lånetiden skulle tillmätas så stort antal år, att både de besökande liksom den mullen var avsedd för omöjligt kunde leva, då lånetiden var utgången. Kyrkogårdsmullen skulle sedan kokas och av vattnet skulle den sjuke dels givas in, dels badas däri.

I ett annat fall, det var även nu ett gossebarn, voro symtomen mest lika som föregående. Huvudet var stort. Lemmarna klena. Gossen kunde ej gå. Han var kinkig och besvärlig och hade ofta diarré. Ögonen blevo stundtals underliga. Många botemedel försöktes, bl.a. stulet och hemburet. En gammal kvinna stal en toffel från en s.k. lönnhora, (kvinna som uppenbarligen bedrivit könsungänge men aldrig fött barn) och ur denna toffel skulle gossen dricka mjölk upprepade gånger var- efter föremålet smusslades tillbaka utan att ägarinnan visste något om saken. Gossen blev dock inte bra. I stället räddes modern tänka

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

11.

Uppteckningen rör Forts. om engelska sjukan.
över om hon "sett något", blivit rädd under havandeskapet. Hon kom då
ihåg, att hon under havreupptagning sett sin man svårt hugga en groda
vid mejningen varöver den havande kvinnan känt sig illa berörd. Mannen
råddes då att nypa av spetsen å den eller de liar han vid detta till-
fälle kunde tänkas ha haft. Uddarna skulle sedan kokas och av vattnet
skulle gossen därefter dels givas in, dels badas uti.

Ungefär liknande har en annan kvinna berättat om när en orm
slogs. Kvinnan blev rädd och barnet sjukt efter det var fött. Som bo-
temedel kokades i detta fall delar av stören varmed ormen slogs, var-
efter vattnet användes som förut.

I trakten finns också en kvinna, som kokade örtmedicin som
botemedel mot engelska sjukan. Olika slag av örter och blomster sam-
lades under sommaren, vilka sedan vid behov koktes. Detta fludium gavs
barnet sedan in matskedvis. Under behandlingen skulle barnet även

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 5846

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Härad: Södra Tjust. Adress: Stormandebo, Ankarstrum.
Socken: Hallingeberg. Berättat av: Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergssocken.

12.

Uppteckningen rör Forts. om engelska sjukan.

bära ett snöre knutet kring halsen. Detta fick inte borttagas under tiden medicinet intogs. Möjligt är också att medicineringen skulle företagas vid viss månställning.

(På grund av kvinnans ålder och förslappade intellekt torde uppgift därom ej stå att erhålla.)

Det har berättats för upptecknaren, att ett gossebarn i ettårsåldern bl.a. led av svårartat utslag. Det var i övrigt spensligt och klent och ansågs ha "skerv". Orsaken till utslaget troddes bl. a. vara att barnets moder av en grannkvinna blivit visad dennes lilla flickebarn genom ett fönster. Flickan hade då utslag och efteråt fick gossen det även. En gång hade också flickans moder givit gossen di från vortorna flickan tidigare ätit från. Gossens moder hade nämligen spenbandet och kunde inte amma sitt barn, varför modern

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. 5846

Landskap: Småland. Upptecknat av: Gustaf Carlsson.
Södra Tjust.
Härad: Hallingeberg. Adress: Stormandebo, Ankarsrum.
Socken: Berättat av: Fru Anna Larsson.
Uppteckningsår: 1939. Född år 1865 i Hallingebergs socken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sid. 13.

Forts. om engelska sjuken.

till flickan tyckte, att det var synd om gossen och att han väl någon gång skulle smaka modersmjölk.

Då gossens sjukdom kunde tänkas ha samband med flickans utslag råddes gossens moder att försöka skaffa litet blod från flickan, vilket barnet skulle givas in. Skulle gossens moder ha kunnat stjäla någon liten klädtrasa från flickan, skulle även denna ha välgörande verkan. Ett annat botemedel som också försöktes var, att den sjuke gossen fick gå på ett lik. En gunna i trakten var död och då liket var klätt gingo föräldrarna med gossen till sorgegården med barnet. Kvinnan, som klätt liket tog så gossen och lät denne tulta och gå barfota på liket medan kvinnan förstås höll och stödde barnet. Som ett tack för hjälpen skulle man sedan giva den döde några knappnålar med sig i kistan.

Skriv endast på denna sida!